

373.3.091.2(075)

В 92

Міністерство освіти України
Криворізький державний педагогічний університет

**ВИКЛАДАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ШКОЛИ**

Навчальний посібник

Випуск 4

Кривий Ріг: ПП Видавничий дім

1999

ВИМОГИ ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В ЗДІЙСНЕННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ.

(Н. В. Г н і л у ш а).

Включення основ екологічних знань в навчання школярів, їх екологічне виховання є необхідністю нашого часу, обумовлену, з одного боку, сучасним рівнем екології як комплексної науки, а з другого боку соціальними задачами - підготовкою високоосвічених людей, уміючих екологічно грамотно мислити і вирішувати складні проблеми, виникаючі в результаті взаємодії людини з навколишнім середовищем.

Цим перспективним напрямком оновлення змісту та виховання в початковій школі відповідають цілі екологічної освіти. Саме в початкових класах, які являються фундаментом всієї подальшої освіти, закладаються основи загального розвитку школяра, чому в значній мірі будуть сприяти екологічна освіта і виховання дитини 6-10 років.

Формування та розвиток екологічних знань і умінь в початкових класах - процес складний і його основою є прагнення до знання по схемі: «сприйняття - уявлення - поняття - знання - система знань»; кінцевим етапом якої є накопичення і систематизація елементарних екологічних знань, являючихся опорними для подальшого формування та розвитку понять в старших класах.

Методика формування екологічних знань і стосунків у початковій школі здійснюється поетапно:

1. Визначення стартового рівня екологічних знань і сформованості екологічних відношень.
2. Розробка і впровадження технології з урахуванням реалізації педагогічних умов екологічної освіти.
3. Визначення нового рівня екологічних знань і сформованості екологічних стосунків.
4. Корекція загальних і індивідуальних екологічних знань і екологічних стосунків учнів.

Успішне здійснення задач екологічного виховання і освіти молодших школярів в значній мірі залежить від ступеню підготовки до цієї роботи майбутніх вчителів початкових класів. Готовність вчителя до екологічного виховання складається з двох компонентів: науково-теоретичної і практичної.

Науково-теоретична готовність вчителя до екологічної освіти і виховання молодших школярів характеризується необхідним об'ємом знань: знання сутності та змісту категорій загальної і соціальної екології; знання закономірностей взаємодії суспільства і навколишнього середовища, знання логіки і етапів розвитку процесу засвоєння молодшими школярами ведучих екологічних понять, знання сутності, змісту і задач екологічного виховання молодших школярів, знання основних шляхів і засобів формування екологічної свідомості і поведінки учнів.

Практична готовність учителя до екологічної освіти і виховання учнів початкових класів у нього обумовлена наявністю сформованих на потребуемому рівні умінь: уміння виявити у дітей вихідний стан екологічної свідомості і поведінки, уміння обґрунтовано висувати задачі їх подальшого розвитку; уміння планувати роботу по екологічному вихованню учнів; уміння відбирати матеріал і види діяльності молодших школярів для вирішення поставлених задач; уміння виміряти, аналізувати і прогнозувати підсумки екологічної освіти і виховання учнів.

Враховуючи специфіку факультета, нами розроблено спецкурс «Основи екологічної освіти». Програма розробленого нами курсу для студентів всіх спеціальностей вмікає слідуєчі розділи:

- 1) природничонаукові поняття екології;
- 2) природа як фактор виховання;
- 3) екологічна освіта як компонент змісту загальної освіти в підготовці фахівця-педагога;
- 4) формування екологічної культури у студентів педвузів всіх спеціальностей.

В задачу даного спецкурсу входить не тільки повідомлення основних екологічних знань, необхідних для розвитку екологічного мислення, але і сформувати у них практичні уміння прводити еколого-природоохоронну роботу з учнями. Тому спецкурс акцентує особливу увагу на відбір екологічних понять і відпрацювання методики їх формування і розвитку в різних організаційних формах учбово-виховної роботи (уроках, позаурочних і позакласних заняттях).

З цієї метою плануються заняття, на яких проводиться аналітичний огляд еколого-природоохоронного матеріалу в підручниках природознавства III, I, IV кл. А.А.Плешакова; II, III, IV кл. З.А.Клепіної (останні роки видавництва). Вичленивши ведучі екологічні та природоохоронні поняття, визначається система уроків, на яких планується широке застосування в учбовому процесі природних і зображальних засобів навчання.

Складність проводжуваної роботи заключається в тому, що в текстах підручників учні, частіше всього можуть прочитати факти, указуючі на забруднення, знищення або заборонну міру. В кращому випадку даються правила поведінки учнів на природі. Але одних фактів недостатньо для розуміння складних питань взаємозв'язку між живими організмами у визначеному середовищі проживання. Тому майбутньому вчителю необхідно показати варіанти роботи з текстом підручників, з яких давались би прийоми пояснення сутності причин порушень рівноваги в природі, причини і наслідки і розумовій і нерозумовій діяльності людини. Свою роботу вчитель повинен будувати таким чином, щоб «екологічні страхиття» не ставились на перший план, а були відправною крапкою до творіння, до розуміння раціонального природокористування.

Торкаючи природоохоронну тему слід помітити, що практично у всіх підручниках є можливість не просто читати про охорону природи, а направити думку учнів на раціональне природокористування.

Центральним питанням являються педагогічні проблеми екології. В цьому плані вивчається вплив екологічних умов школи, її природного і виробничого оточення не тільки на загальний розвиток учнів, але і на пізнавальні процеси в навчанні. Останнє визначає прикладну сторону нового напрямку, яке можна назвати педагогічною екологією. Адже ефективність мислячих процесів в навчанні знаходиться в прямій залежності від екологічних умов, в яких знаходиться школа, а також від комфортних умов класу, лабораторії, спортивного комплексу, де проходить навчальний процес.

Питання екології людини розглядаються з позиції вирішення, перш за все педагогічних проблем. Тому присвячується і семінарське заняття на тему «Екологічні фактори, впливаючі на навчання і здоров'я дітей шкільного віку». Студентам пропонується установити причинно-наслідкові зв'язки навчання і здоров'я дітей з екологічними умовами оточуючого школу природного середовища.

Друге питання спрямоване на вивчення шкільного класу, який є місцем дослідження локальних екологічних умов, в яких відбувається навчання дітей. Цьому передують практичне заняття по складенню екологічного паспорту школи або іншого навчального закладу. Без наявності такого паспорту важко проводити моніторинг оточуючого школу природного середовища і попередження критичних ситуацій, які в визначеному ступені можуть бути небезпечними для здоров'я школярів. Важлива частина екологічного паспорту - характеристика самого навчального закладу: матеріал, із якого побудована будівля, внутрішнє розташування навчальних класів (по відношенню до природних джерел освітлення), їх квадратура і кубатура. На стільки це відповідає санітарно-гігієнічним нормам, в розрахуванні на кількість учнів, навчаючихся в класі.

В паспортні данні входить і вид опалення, система вентиляції, вологість повітря, види забруднень, внутрішнє і зовнішнє озеленіння школи, а також режим використання теле-, радіо- і комп'ютерної апаратури в навчальних цілях.

Всі ці фактори при значному наповненні класів нерідко являються причиною хворобливого стану багатьох учнів школи.

Слід звернути увагу і на шумові забруднення. Шум веде не тільки до ослаблення слуху, але і викликає неприємні зміни функціонального стану центральної нервової системи. Все це в значному ступені відбивається і на процесі засвоєння учнями навчального матеріалу. Про це необхідно знати студентам, щоб вони могли б створити комфортні умови для проведення навчальних занять.

Окремою темою спецкурсу відокремлена природоохоронна діяльність молодших школярів, яка будується на основі екологічних знань. Студенти навчаються прийомам вивчення об'єктів природи, потребуючих охорони або відновлення. На основі отриманих знань їм пропонується розробити методику проведення практичних занять з учнями по різній природоохоронній тематиці.

Практичні заняття проводяться в різних формах роботи зі студентами: вирішення екологічних задач, рольових ігор, проведення екологічних екскурсій та інше.

Особливу роль віграють пізнавально-практичні задачі, пристосування яких доцільно по темі: «Формування екологічної культури студентів». Такі задачі будуються на основі розглядання екологічної проблеми з позицій відповідних дисциплін. Вирішуючи її, студенти повинні обдумати методичну цінність, пристосування цього прийому для практики в школі. Студенти самі повинні пропонувати варіанти подібних задач для учнів у вигляді усного завдання, практичної роботи, маючої елементи проблем екології.

Наприклад, «Відомо чи Вам, що 50 тис. т макулатури економлять 120 тис. м³ деревини і таким чином зберігається 500 га лісу?»

В процесі проведення семінарських занять по темі «Природничо-наукові основи екології» ми використовуємо також рольові ігри. Гра виступає як форма навчання і виховання учнів і як засіб творчого розвитку студентів, так як потребує пошуку нестандартного рішення. До числа ефективних форм організації екологічного виховання можна віднести ігри учнів, наповнені екологічним змістом. Джерелом самостійності та ініціативності в цих іграх стає пізнавальна задача ігрового змісту, ігрове співробітництво та змагання, ігрова пізнавальна творчість. Для успішного проведення гри і досягнення мети потребується підготовча робота. Заздалегідь відпрацьовується вид гри, прогадують основних учасників. Одним із прикладів такої гри може бути розроблена нами блок-схема «Екосистема-дубрава».

Недостатньо вивчаються питання методичної підготовки студентів педвузів всіх спеціальностей до проведення музейних екскурсій з екологічною спрямованістю в методичній періодичній пресі, посібниках.

На лабораторному занятті розділу курсу «Природа як фактор виховання» ми наділяємо час для підготовки студентів до проведення занять з учнями в цьому напрямку. При цьому необхідно навчитися складувати розробки екскурсій по визначенню тематики, визначити об'єкти для вивчення, методи і прийоми роботи з учнями. Така попередня підготовка студентів до проведення екскурсій сприяє формуванню професійних умінь, привчає їх до творчого вирішення учбових задач.

Після ознайомлення студентів з плануванням екскурсії пропонуються їм наступні завдання:

1. Сформулювати задачі екскурсій по одній із конкретних тем розділу «Багатообразність і охорона птахів рідного краю», «Рідкісні зникаючі ссавці Дніпропетровщини» і таке інше.

2. Показати, які екологічні поняття формуються, розвиваються, закріплюються на екскурсії.

3. Обгрунтувати методи та прийоми, які необхідні використовувати при проведенні даної екскурсії.

4. Продумати і визначити завдання для самостійної роботи учнів під час екскурсії.

Після виконання самостійної роботи обговорюються її результати.

В нашому досвіді даний спецкурс дає кращі результати при читанні його на четвертому курсі факультету підготовки вчителів початкових класів педагогічних вузів.

СТВОРЕННЯ ВПРАВ ДЛЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ВЕДЕННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОЇ БЕСІДИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ.

(Л. Ф. Манякіна)

Відомо, що усномовленневу комунікацію складають 10 основних сфер спілкування (В.Л.Скалкін). Загальною для спілкування спеціалістів різних профілів є професійно-виробнича або професійно-трудова. Профіль трудової діяльності зумовлює специфіку самої діяльності фахівців та своєрідність їхнього спілкування, яке реалізується у професійно спрямованій бесіді (ПСБ).

Релевантними для спілкування спеціалістів педагогічного профілю є:

1) сфера навчання і 2) професійно-виробнича, тобто професійно-педагогічна. Предметами обговорення студентами факультетів початкової освіти - майбутніх вчителів початкових класів - з їхніми зарубіжними колегами можуть бути проблеми: 1) зміст програм початкової школи; 2) реалізація міжпредметних зв'язків у процесі викладання різних дисциплін - спеціальних або профілюючих і загальноосвітніх; 3) використання новітніх навчальних англійських посібників, дидактичних матеріалів, різноманітних технічних засобів навчання на практичних і лабораторних заняттях; 4) використання загальних положень та пропозицій методики, запропонованої М.Монтесорі; 5) запровадження новітніх зарубіжних та вітчизняних технологій у навчальному процесі з різних дисциплін тощо.

Встановлено, що перераховані нами предмети обговорення реалізуються у навчальних комунікативних ситуаціях (НКС) трьох рівнів. Цей фактор зумовив створення трирівневої системи вправ для навчання ведення ПСБ. Типи й види вправ, включені до цієї системи, повинні відповідати конкретним вимогам, класифікуватися за основними критеріями, які подано в таблиці 1.